

Το συμβούλιο τμήματος προσφέρει λύσεις στη διαχείριση τάξης

15-1-2014

Αθανάσιος Κονταξής
Σχολικός Σύμβουλος ΠΕ12
Μηχανολόγος Μηχανικός
<http://users.sch.gr/kontaxis>

Για τη βελτίωση του κλίματος στην τάξη και τον περιορισμό της αδιαφορίας των μαθητών δεν επαρκούν πλέον οι επιμέρους προσπάθειες των εκπαιδευτικών, ούτε οι πατροπαράδοτες άτυπες συνεννοήσεις, αλλά απαιτείται συστηματική συνεργασία. Τι είναι και πως μπορεί να αξιοποιηθεί το Συμβούλιο Τμήματος (ή τάξης) στην αποτελεσματική συνεργασία των εκπαιδευτικών της ΤΕΕ.

Περιεχόμενα

Το πρόβλημα	1
Συλλογική αντιμετώπιση των αιτίων.....	1
Τι είναι το συμβούλιο τμήματος (Σ.Τ.)	2
Γιατί συμβούλιο τμήματος και όχι Σύλλογος Διδασκόντων (Σ.Δ.).....	2
Που μπορεί να συμβάλει το Συμβούλιο Τμήματος	3
Καθορισμός ορίων και κανόνων λειτουργίας της τάξης	3
Αναγνώριση των χαρακτηριστικών του κάθε μαθητή.....	3
Αναγνώριση προβλημάτων των εκπαιδευτικών άλλων ειδικοτήτων	4
Διαμόρφωση παιδαγωγικού κλίματος ενθάρρυνσης και ευκαιριών.....	4
Διαφοροποίηση διδασκαλίας – εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης και αξιολόγησης της γνώσης.....	4
Εξασφάλιση κοινής ή έστω ανάλογης τακτικής στη βαθμολογία των μαθητών.....	5
ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ.....	5

Το πρόβλημα

Σε πολλές τάξεις της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΔΤΕΕ), μεταξύ των οποίων αρκετές μηχανολόγων και οχημάτων, παρατηρούνται ακραία φαινόμενα αδιαφορίας ή ακόμη και παραβατικής συμπεριφοράς. Σε αυτές τις τάξεις είναι ιδιαίτερα δύσκολο να διεξαχθεί το μάθημα αποδοτικά, παρά τις όποιες επιμέρους προσπάθειες των εκπαιδευτικών. Η εμπειρία μας δείχνει ότι είναι σχεδόν ακατόρθωτο να δουλέψει αποτελεσματικά και με αξιοπρέπεια ένας εκπαιδευτικός σε μια τέτοια τάξη. Προφανώς, η αναφορά μας δεν αφορά στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι «μπορούν να διδάξουν οτιδήποτε σε οποιονδήποτε»¹, αλλά στην πλειοψηφία των εκπαιδευτικών, οι οποίοι θέλουν αλλά δεν μπορούν. Υποστηρίζουμε λοιπόν ότι δεν επαρκούν οι επιμέρους προσπάθειες των εκπαιδευτικών, ούτε οι άτυπες συνεννοήσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, αλλά απαιτείται ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ .

Συλλογική αντιμετώπιση των αιτίων

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος είναι αναγκαίο βεβαίως να λάβουμε υπόψη μας τα αίτια, τα οποία, μεταξύ άλλων, μπορούν να αναζητηθούν στο ευρύτερο

κοινωνικό περιβάλλον (πχ οικονομική κρίση), το γενικότερο κλίμα του σχολείου (κοινοτικό μοντέλο, αυταρχικό, αδιάφορο), η ιστορία του σχολείου, οι υποδομές του σχολείου (αν είναι επαρκείς και αξιοποιήσιμες), η ειδικότητα (αν επιλέγεται συνειδητά ή από ανάγκη από τους μαθητές, αν υπάρχουν ευκαιρίες εργασίας), οι εκπαιδευτικοί της τάξης (επιμόρφωση, εμπειρία, συνεργασία, διάθεση κλπ), αλλά και η συγκυριακή σύνθεση του μαθητικού δυναμικού (καλή ή κακή «φουρνιά»).

Εδώ θα ασχοληθούμε κυρίως με το θέμα της συστηματικής **συνεργασίας των καθηγητών** του τμήματος και την αξιοποίηση του συμβούλιου τμήματος για τη διαμόρφωση κατάλληλου παιδαγωγικού κλίματος στην τάξη.

Το συμβούλιο τμήματος (ή τάξης) αναφέρεται σε πολλά από τα παιδαγωγικά άρθρα που έχω δημοσιεύσει, καθώς έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι βοηθάει αποτελεσματικά την αντιμετώπιση προβλημάτων σε επίπεδο τάξης αλλά και σε επίπεδο μαθητή.²

Τι είναι το συμβούλιο τμήματος (Σ.Τ.)

Σύμφωνα με τη νομοθεσία³:

«1. Το συμβούλιο του τμήματος αποτελείται από όλους τους διδάσκοντες στο τμήμα και προεδρεύει σ' αυτό ο αρχαιότερος των διδασκόντων ή ο Διευθυντής ή ο Υποδιευθυντής, εφόσον διδάσκουν σ' αυτό.

2. Συνεδριάζει έκτακτα κάθε φορά που ανακύπτουν θέματα σχετικά με τη φοίτηση, τη συμπεριφορά, την υγεία και την πρόοδο των μαθητών του τμήματος.

3. Συγκαλείται από τον προεδρεύοντα ή αν το ζητήσουν με έγγραφό τους δυο τουλάχιστον διδάσκοντες.

4. Στις συνεδριάσεις του συμβουλίου μπορεί να μετέχει και ο πρόεδρος της μαθητικής κοινότητας του τμήματος.

5. Το συμβούλιο του τμήματος συνεδριάζει κατά τη διάρκεια λειτουργίας του σχολείου και εκτός ωρών διδασκαλίας των εκπαιδευτικών.

6. Το συμβούλιο του τμήματος δεν έχει αποφασιστικές αρμοδιότητες, αλλά είναι όργανο εισηγητικό προς το Σύλλογο των Διδασκόντων, που έχει και την τελική ευθύνη της λήψης αποφάσεων.

Πέραν των παραπάνω αρμοδιοτήτων, είναι εύλογο ότι ο Σύλλογος Διδασκόντων μπορεί να αξιοποιήσει πολύπλευρα το Συμβούλιο Τμήματος⁴.

Γιατί συμβούλιο τμήματος και όχι Σύλλογος Διδασκόντων (Σ.Δ.)

Όπως αναφέρει και η νομοθεσία, το συμβούλιο τμήματος είναι εισηγητικό στο Σύλλογο Διδασκόντων (ΣΔ), ο οποίος έχει και την τελική ευθύνη. Τότε γιατί να μην συζητήσουμε τα θέματα στο Σ.Δ.;

- Γιατί ο σύλλογος διδασκόντων είναι ένα πολυπληθές όργανο, το οποίο δεν έχει το χρόνο αλλά ούτε και τη δυνατότητα (πλήρη γνώση) να συζητήσει αναλυτικά και σε βάθος επιμέρους ζητήματα, αν αυτά δεν έχουν προηγουμένως κωδικοποιηθεί (συμφωνίες – διαφωνίες - επιχειρηματολογίες) και δεν έχουν γίνει οι απαραίτητες συνθέσεις σε ολιγομελείς ομάδες, όπως είναι το Σ.Τ.
- Γιατί, πέρα από τις γενικές κατευθύνσεις, υπάρχει ανάγκη να υπάρξει αναλυτική προσέγγιση ανά μαθητή, ώστε να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι διδάσκοντες έχουν παρόμοια γνώμη και ίδια ή ανάλογη αντιμετώπιση.
- Γιατί είναι πολύ πιο εύκολο να υπάρξει σύγκλιση στον τρόπο διαμόρφωσης κατάλληλου κλίματος σε επίπεδο τμήματος παρά σε όλο το σχολείο (όρια, τρόποι συμπεριφοράς, εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης και αξιολόγησης της

γνώσης, συμβατοί τρόποι βαθμολόγησης, ψυχοσυναισθηματικό κλίμα τάξης κλπ).

- Γιατί είναι πολύ πιο εύκολο να αξιολογηθεί η επιτυχία των παρεμβάσεων στο επίπεδο τμήματος, όπου υπάρχουν ομοιογενή χαρακτηριστικά και λιγότεροι παράγοντες επηρεασμού (ειδικότητα, σύνθεση και αριθμός μαθητών, επάρκεια υποδομών, επαγγελματικές διέξοδοι, ιστορία τμήματος - προσδοκίες κλπ).
- Γιατί μπορεί να υπάρξει πιλοτική παρέμβαση (με λιγότερο κόπο και χρόνο) σε ένα τμήμα και στη συνέχεια να αξιοποιηθεί η εμπειρία του σχολείου για αποτελεσματικές παρεμβάσεις σε άλλα τμήματα (με τις ανάλογες προσαρμογές)

Που μπορεί να συμβάλει το Συμβούλιο Τμήματος

Καθορισμός ορίων και κανόνων λειτουργίας της τάξης

Η θέσπιση κοινά αποδεκτών ορίων αποτελεί βασικό στοιχείο επιτυχούς λειτουργίας μιας κοινωνικής ομάδας, πόσο μάλλον όταν ο κύριος πληθυσμός είναι έφηβοι. Στο σχολείο, τα όρια και οι κανόνες πρέπει να αποτελούν προϊόν συλλογικής επεξεργασίας και αποδοχής⁵ από όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας και να τηρούνται από όλους, πρώτα απ' όλα τους καθηγητές.

Μερικά ενδεικτικά θέματα που είναι ανάγκη να συζητηθούν για κοινή, κατά το δυνατόν, αντιμετώπιση από όλους τους εκπαιδευτικούς είναι:

- a. Ο τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου, οι μαθητές να μη φέρνουν βιβλία, τετράδια, όργανα σχεδίασεως, φόρμες για τα εργαστήρια κλπ
- b. Η γενικότερη συμπεριφορά και η διαδικασία συζητήσεων μέσα στην τάξη. Πως λαμβάνει κάποιος το λόγο, πως αντιμετωπίζονται οι διαφωνίες κλπ
- c. Οι εναλλακτικοί τρόποι αξιολόγησης ώστε να διευκολύνονται οι μαθητές που ενδέχεται να υστερούν σε τυπικές μορφές αξιολόγησης (πχ εργασίες που προβλέπονται από το θεσμικό πλαίσιο)
- d. Οι μαθητές με πολλές απουσίες, η ελαστικότητα (στο πλαίσιο της νομοθεσίας) σε πιθανές καθυστερήσεις εισόδου στην τάξη κλπ
- e. Ο τρόπος αντιμετώπισης της μη τήρησης των υποχρεώσεων των μαθητών στο πλαίσιο των μαθημάτων (διάβασμα, εκπόνηση εργασιών στο σπίτι ή στην τάξη, συμμετοχή σε ομαδικές εργασίες κλπ)

Αναγνώριση των χαρακτηριστικών του κάθε μαθητή

Συνήθως, οι εκπαιδευτικοί αναγκάζομαστε να συζητήσουμε τα χαρακτηριστικά κάποιου μαθητή, όταν υπάρξει σημαντικό πρόβλημα συμπεριφοράς ή επίδοσης. Έχει αποδειχθεί όμως ότι τότε συνήθως είναι αργά, ιδιαιτέρως όσον αφορά τα προβλήματα συμπεριφοράς. Επίσης, σε αρκετά σχολεία οι εκπαιδευτικοί δεν ενημερώνονται καν για τους μαθητές με Ειδικές Μαθησιακές Ανάγκες παρά μόνο κατά τη διάρκεια των εξετάσεων.

Όμως, τα χαρακτηριστικά ενός μαθητή χρειάζονται για την ίδια την εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε να διερευνήσουμε αποτελεσματικούς τρόπους προσέγγισης της γνώσης, στο πλαίσιο διαφοροποίησης της διδασκαλίας⁶. Βεβαίως, είναι πολύ δύσκολο ένας εκπαιδευτικός μόνος του να καταφέρει να γνωρίσει όλους τους μαθητές που διδάσκει⁷. Όχι μόνο γιατί ο έφηβος δεν ανοίγεται εύκολα, ούτε με τον ίδιο τρόπο σε όλους τους εκπαιδευτικούς, αλλά και επειδή είναι τεράστιος ο αριθμός των μαθητών. Ιδιαιτέρως για τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν λίγες ώρες στο τμήμα, αυτό είναι εντελώς αδύνατον. Η μόνη λύση λοιπόν είναι να υπάρξει συνεργασία

μεταξύ των εκπαιδευτικών και ανταλλαγή πληροφοριών (πλην των απολύτως εμπιστευτικών που ενδέχεται να έχει εκμυστηρευθεί σε ένα εκπαιδευτικό ο μαθητής). Στόχος είναι η καλύτερη προσέγγιση του κάθε μαθητή.

Αναγνώριση προβλημάτων των εκπαιδευτικών άλλων ειδικοτήτων

Αν οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων (ακόμη και οι εργαστηριακοί), στους οποίους συνήθως απευθύνομαι ως Σχολικός Σύμβουλος, αντιμετωπίζουμε ανάλογα προβλήματα, θα πρέπει να αναλογιστούμε τι είδους προβλήματα αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί μαθημάτων Γενικής Παιδείας⁸. Αν δεν υπάρξει συστηματική συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών, είναι πολύ δύσκολο να αναγνωρίσουμε τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άλλες ειδιότητες και αυτό φαίνεται στη διδακτική πράξη⁹. Οι μαθητές έτσι δεν αντιλαμβάνονται ότι όλοι δουλεύουμε για έναν κοινό σκοπό και απαξιώνουν μεγάλο μέρος του χρόνου τους στο σχολείο. Προφανώς, μια μερική απαξίωση οδηγεί συνήθως και σε γενική απαξίωση του σχολείου. Η ακόμη πιο πρακτικά, δεν είναι καθόλου εύκολο να «μαζέψουμε μια τάξη» στην οποία την προηγούμενη ώρα υπήρχε άσχημο κλίμα. Άρα, μας ενδιαφέρει άμεσα να βοηθήσουμε τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς να σταθούν όσο πιο αξιοπρεπώς γίνεται μέσα σε κάθε τάξη στην οποία διδάσκουμε και εμείς. Η διαφορετικά, στο σχολείο χρειάζεται κυρίως συνεργασία και όχι ανταγωνισμός μεταξύ των εκπαιδευτικών.

Διαμόρφωση παιδαγωγικού κλίματος ενθάρρυνσης και ευκαιριών

Μεγάλος αριθμός των μαθητών που επιλέγουν την ΤΕΕ έχουν παραδοσιακά, από τις προηγούμενες εκπαιδευτικές βαθμίδες, χαμηλές επιδόσεις. Η χρόνια σχολική αποτυχία, σε συνδυασμό με άλλα προβλήματα (μαθησιακές δυσκολίες, σοβαρά οικογενειακά προβλήματα κλπ) οδηγούν πολλούς μαθητές σε αποθάρρυνση, σε άρνηση ενεργούς συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία ή και σε γενικότερη χαμηλή αυτοεκτίμηση.

Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η εφηβική ηλικία δεν αποτελεί την καλύτερη περίοδο παραδοχής των αδυναμιών μας, έχει ως αποτέλεσμα, στην καλύτερη περίπτωση, την αδιαφορία, η οποία πολλές φορές οδηγεί και στην παραβατικότητα. Βασική προϋπόθεση για την (επαν)ένταξη αυτών των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί η ενθάρρυνσή τους και η αξιοποίηση κάθε δυνατότητας για να βιώσουν επιτυχίες.

Η ενθάρρυνση όμως είναι πολύπλοκη διαδικασία, σε αντίθεση με την αποθάρρυνση η οποία αποτελεί πολύ πιο εύκολη υπόθεση και είναι περισσότερο συμβατή με το ανταγωνιστικό περιβάλλον στο οποίο έχουμε συνηθίσει να ζούμε τα τελευταία χρόνια.¹⁰ Για να αναδειχθούν οι επιτυχίες προσπάθειες ενθάρρυνσης που είναι κατάλληλες για τους επιμέρους μαθητές και να αξιοποιηθούν όλες μορφές από το φάσμα της πολλαπλής νοημοσύνης των μαθητών, είναι και απαραίτητη η συστηματική παιδαγωγική συνεργασία και η ανταλλαγή καλών πρακτικών.

Διαφοροποίηση διδασκαλίας – εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης και αξιολόγησης της γνώσης

Σε παλαιότερο άρθρο μας είχαμε αναφέρει ότι οι τρόποι μάθησης των περισσότερων μαθητών και οι μέθοδοι διδασκαλίας της Τεχνικής Εκπαίδευσης είναι πολλές φορές μεταξύ τους ασυμβίβαστοι σε διάφορα επίπεδα.

Πολλοί ή οι περισσότεροι μαθητές είναι οπτικοί, αισθητηριακοί, επαγωγικοί, και ενεργητικοί τύποι και μερικοί από τους πιο δημιουργικούς μαθητές είναι ολιστικοί

τύποι. Η παρεχόμενη τεχνική εκπαίδευση στη μεγαλύτερή της έκταση είναι ακουστική, αφηρημένη, απαγωγική, παθητική, και ακολουθιακή.

Αυτός ο κακός συνδυασμός οδηγεί στη χαμηλή απόδοση των μαθητών, την απογοήτευση των καθηγητών και στην απώλεια για την κοινωνία πολλών, ενδεχομένως άριστων, τεχνικών.¹¹

Εκτός από τα παραπάνω ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μαθητών, τα προβλήματα με την έλλειψη προαπαιτούμενων γνώσεων, τον αυξημένο αριθμό μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες κλπ, οι μαθητές της ΤΕΕ διαθέτουν και σημαντικά προσόντα και ειδικές πλευρές πολλαπλής νοημοσύνης. Έχουμε μαθητές οι οποίοι διαθέτουν εργασιακή εμπειρία (άμεση δική τους ή έμμεση του κύκλου τους) ή ενδιαφέροντα όπου δεν αξιοποιούνται πλήρως ως κίνητρα μάθησης, είτε γιατί δεν τα έχουμε εντοπίσει, είτε δεν μπορούμε να τα αξιοποιήσουμε, καθώς δεν έχουμε υποστηριχθεί επαρκώς ώστε να διαθέτουμε πλούσιο «ρεπερτόριο» διδακτικής προσέγγισης των μαθητών.

Για την προσέγγιση του κάθε μαθητή, ανάλογα με την ετοιμότητα, τα ενδιαφέροντα, την εμπειρία και τα μαθησιακά χαρακτηριστικά του, απαιτείται διαφοροποίηση διδασκαλίας. Για να μειωθούν και να μην αυξηθούν οι κοινωνικές ανισότητες, απαιτείται μάλιστα η διατήρηση, κατά το δυνατόν, των στόχων του κάθε μαθήματος, για όλους τους μαθητές και η ανάδειξη εναλλακτικών μορφών αξιολόγησης. Προφανώς, μια τέτοια διαφοροποίηση έχει πολλές απαιτήσεις και είναι πολύ δύσκολο να τα καταφέρει ο κάθε εκπαιδευτικός μόνος του.¹² Απαιτείται λοιπόν συστηματική συνεργασία των εκπαιδευτικών ώστε να αναδειχθούν οι καλές πρακτικές που είναι συμβατές με τα χαρακτηριστικά κάθε μαθητή αλλά και να παρθούν από κοινού πρωτοβουλίες (πχ διεπιστημονικές ατομικές και ομαδικές εργασίες¹³).

Εξασφάλιση κοινής ή έστω ανάλογης τακτικής στη βαθμολογία των μαθητών

Η εξάντληση όλων των δυνατοτήτων ενίσχυσης κάθε μαθητή, ιδιαιτέρως αυτών που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη (θετική διαφοροποίηση), σε συνδυασμό με προσφορά εναλλακτικών τρόπων αξιολόγησης και ανατροφοδότησης, συνήθως βοηθάνε να ξεπεραστούν τα διλήμματα βαθμολόγησης των μαθητών. Υπάρχουν βέβαια πάντοτε και περιπτώσεις που κάποιοι μαθητές αρνούνται να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που θα τους δώσουμε και συνεχίζουν να αδιαφορούν. Το τελευταίο εργαλείο παρέμβασης που υπάρχει σε αυτές τις περιπτώσεις (με βάση και το συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο που ισχύει), είναι η βαθμολόγηση. Όλοι γνωρίζουμε ότι μια χαμηλή βαθμολογία, αν αξιοποιηθεί σωστά, στο πλαίσιο πολύπλευρης προσπάθειας βοήθειας στον μαθητή, μπορεί να αποδώσει καρπούς. Αρκεί βέβαια να μην προέρχεται από έναν ή λίγους εκπαιδευτικούς, αλλά από το σύνολο των εκπαιδευτικών ή έστω από την πλειοψηφία τους. Διαφορετικά, ιδιαιτέρως σε ακραίες διαφορές προσέγγισης μεταξύ των εκπαιδευτικών, ενθαρρύνεται καταλυτικά η έμφυτη τάση των εφήβων να δικαιολογήσουν τις αδυναμίες τους και έχουμε αρνητικά αποτελέσματα (πχ αίσθημα αδικίας, πίκρας, οργής κλπ). Με δεδομένη την παιδαγωγική ελευθερία, η κατά το δυνατόν συμφωνία κοινού τρόπου βαθμολόγησης μεταξύ των εκπαιδευτικών και η προσπάθεια να περιοριστούν οι ακραίες διαφορές βαθμολογίας των μαθητών αποτελεί άλλη μία πρόκληση για συστηματική συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

¹ Δείτε την σχετική έκφραση «Όσοι διδάσκουν Αγγλικά λένε πως, αν μπορείς να διδάξεις συντακτικό σ' ένα επαγγελματικό λύκειο, μπορείς να διδάξεις τα πάντα σ' οποιονδήποτε...» στην παρουσίαση του βιβλίου «Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ» <http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/0906odaskalos.htm>

² Δείτε καταγραφή θετικών εμπειριών και πρόταση για ολοκληρωμένη αξιοποίηση του Συμβουλίου Τμήματος από την αρχή της χρονιάς, με στόχο την αντιμετώπιση της αδιαφορίας των μαθητών, στο άρθρο: «*Αντιμετωπίζοντας την αδιαφορία των μαθητών από τις πρώτες μέρες του σχολικού έτους*» <http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/0909toixosadiaforias.htm>

³ Φ.353.1./324/105657/Δ1/8.10.2002 ΥΠ.Ε.Π.Θ./ ΦΕΚ 1340 τ.Β' 16.10.2002, Άρθρο 39, Παράγραφος ΣΤ' «Συμβούλιο τμήματος της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» <http://dipe-a.thess.sch.gr/tasks/taskssyllogoi39.html>

⁴ Δείτε ενδεικτικά από ποιους αποτελείται και πως αξιοποιείται το Συμβούλιο Τμήματος (τάξης) στο Κολλέγιο Αθηνών <http://www.haef.gr/el/Schools/AthensCollege/PrimaryAthens/Organisation/Symboylio%20Tajis> και στην Ελληνογαλλική Σχολή <http://lfh.edu.gr/el/taxonomy/term/74>

⁵ Δείτε σχετικό άρθρο που αναφέρεται στην ανάγκη συμμετοχής των μαθητών στον καθορισμό των κανόνων του σχολείου. Σύμφωνα με το άρθρο αποτελεί βασικό στοιχείο βιωματικής «διδασκαλίας» της Δημοκρατίας και της υπευθυνότητας όπως αναφέρεται και σε σχετικές επισημάνσεις του Συνηγούρου του Παιδιού <http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/091118synigorospaidiou.htm>

⁶ Δείτε σχετικά την εκτενή παρουσίαση του βιβλίου «*Διαφοροποίηση της διδασκαλίας στην τάξη*» http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/diaforopoiisi_didaskalias.htm

⁷ Για περισσότερες πληροφορίες, πρακτικούς τρόπους διερεύνησης των χαρακτηριστικών των μαθητών, ερωτηματολόγια κλπ, δείτε το άρθρο: «*Συμβουλές για τις πρώτες συναντήσεις με τους μαθητές*» <http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/ypodoxi.htm>

⁸ Το φαινόμενο δεν είναι μόνο Ελληνικό. Δείτε ενδεικτικά το παρακάτω απόσπασμα από τα λόγια του φιλολόγου στην Αμερική, στην παρουσίαση του βιβλίου «*Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ*» «*Μπαίνουν βαριεστημένοι από το εργαστήριο όπου διδάσκονται μηχανολογία αυτοκινήτων, από τον πραγματικό κόσμο, όπου διαλύουν και ξανασυναρμολογούν τα πάντα, από Φοκλσθάγκεν μέχρι Κάντιλακ, και να σου τώρα αυτός ο δάσκαλος που συνεχίζει το βιολί βιολάκι του για τα μέρη της παραγράφου. Για το θεό άνθρωπέ μου. Δεν χρειάζεσαι παραγράφους σ' ένα μηχανουργείο αυτοκινήτων*». <http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/0906odaskalos.htm>

⁹ Μερικές από τις δηλωτικές ή άρρητες συμπεριφορές μας αντιστοιχούν στις εξής απόψεις: «*εδώ ήρθατε να μάθετε τέχνη και όχι θεωρίες*», «*αν ξέρετε θεωρία καλά τότε τα υπόλοιπα δεν είναι σημαντικά*», «*δώστε βάρος στα τεχνικά μαθήματα – τα γενικά δεν σας χρειάζονται*», «*τα γενικά μαθήματα σας κάνουν άνθρωπο και αυτά είναι σημαντικά*».

¹⁰ Για περισσότερα στοιχεία και πρακτικά παραδείγματα, δείτε το άρθρο: «*Παιδαγωγική ενθάρρυνση των μαθητών σε συνθήκες κρίσης*» <http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/1110entharynsi.htm>

¹¹ Δείτε σχετικά το άρθρο: «*Πρακτικές οδηγίες για την προσέγγιση των μαθησιακών ιδιαιτεροτήτων των μαθητών μας*» http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/0603mathisiakes_idiaiterotites.htm

¹² Για περισσότερες πληροφορίες δείτε σχετικά το άρθρο: *Πώς να κάνω μάθημα όταν το επίπεδο των μαθητών είναι τόσο χαμηλό;*» <http://users.sch.gr/kontaxis/paidagogika/1304epipedo.htm>

¹³ Για περισσότερες ιδέες δείτε την παράγραφο: «*Η συνεργασία των εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων*» στο άρθρο: «*Πρόταση διδασκαλίας για τα στοιχεία τεχνολογίας Α' ΕΠΑΛ*», .σελ. 15 <http://users.sch.gr/kontaxis/mathimata/ataxi/0809odigiesStoixTech.doc>